

Vítězslav Hálek

/ 1835 - 1874 /

Lyrický básník, žurnalista a kritik, spolu s J. Nerudou čelný zjev družiny májové. Byl iniciativním organizátorem soudobého kulturního dění. V poezii vynikl jako lyrik citové touhy a smyslového okouzlení, v próze obrázky z vesnického života. Psal i časové básně a dramata.

Narodil se 5. 4. 1835 v Dolínku nedaleko Prahy; v polabských vesnicích, kde jeho rodiče najímali hostinec (Zátvor, Byškovice, Bukol), strávil celé dětství a mládí. Aby se naučil německy, pobyl krátce v Jestřebí. Rozhodující význam měl pro něho příchod do Prahy, do škol, hlavně když se stal (1847) žákem Akademického gymnázia. Humanitní vzdělání, podporující zálibu v četbě, a studentské prostředí, v němž se formovaly literární kroužky a „vydávaly“ psané časopisy, probudily i v Hálkovi touhu po umělecké činnosti. Na přání rodičů měl sice jít studovat na kněze, ale odmítl. Přihlásil se na filozofickou fakultu, avšak studia nedokončil – brzy se rozhodl být spisovatelem. Horlivě pracoval v různých oblastech kulturního života a vystupoval společně s ostatními členy školy májové. Od založení Národních listů (1861) byl jejich redaktorem. Byl činný v Akademickém čtenářském spolku a v Umělecké besedě. Redigoval edici původních a přeložených románů *Slovanské besedy* (od 1861) a po Mikovcovi časopis *Lumír* (1863), který přeměnil v *Zlatou Prahu* (1864), chtěje vytvořit nový český list rodinný. S Nerudou začal vydávat *Květy* (1865, v l. 1867–72 je řídil sám) a *Lumír* (1873), s Nerudou a F. Schulzem byl pověřen řízením sbírky *Poezie světová*. Několikrát pobyl ve Vídni, podnikl cestu do Krakova a Tater, na Balkán a do Itálie. Zemřel neočekávaně uprostřed práce 8. 10. 1874 v Praze.

Hálkův život naplňovalo především umění: na literární tvorbu vsadil své osobní naděje i ctižádost a s literaturou spojil i svou vůli sloužit národu. Chtěl být „věštcem“, který by zušlechťoval svým zpěvem charakter lidí a ukazoval lepší cesty celému lidstvu; toužil stát se „písničkářem“, který by zpíval jako lidový improvizátor to, co se líbí posluchačům, a který by reagoval na jejich nálady a působil na jejich city. Na rozdíl od J. Nerudy, jenž prožil takřka celý svůj čas v Praze a jehož životní postoj byl poznamenán sociálními starostmi městských vrstev, byly Hálkovy názory i celé jeho vnímání skutečnosti ovlivněny léty strávenými na venkově. Jeho kořeny tkvěly v klidnějším, vyrovnanějším a tradičnějším vesnickém společenství a v přírodě, jež spoluutvářela jeho představu životního řádu. V jeho tvorbě převládaly optimistické tóny a snaha harmonizovat vztahy mezi lidmi. Rovněž toto zaměření přispívalo k tomu, že se Hálek stal záhy vedoucím básnickým představitelem své generace.

Nejprve se jím stal jako čelný spisovatel družiny májové a zastánce jejího programu, na jehož formulaci se podílel i jako publicista. Zřejmě z jeho a z Nerudova podnětu se také zrodil památný almanach *Máj* na rok 1858, ačkoliv pak byl jako jeho redaktor uveden J. Barák. (Druhý až čtvrtý ročník Máje redigoval Hálek sám.) V tomto sborníku básní a prózy představila se poprvé společně nová generace spisovatelů reprezentující potom takřka výhradně literaturu 60. let. Kromě Nerudy a Hála přispěli do almanachu ještě R. Mayer, K. Světlá, J. V. Frič, ze starších pak K. Sabina, K. J. Erben a B. Němcová. Tato škola programově navázala na Máchovu romantickou nespokojenost, pokoušela se ji však vyslovovat hlavně v rámci obyčejného, věrně kresleného života různých společenských vrstev a v sepětí se soudobými ideami demokratickými.

Později získal Hálek význačné postavení i v měřítku širším, a to zejména jako agilní člen výboru Umělecké besedy a vedoucí jejího literárního odboru. Tento spolek byl založen v r. 1863 jako reprezentativní kulturní instituce národní. Měl sdružovat všechny české umělce, spisovatele různého zaměření, autory starší i mladé, hudebníky a výtvarníky a jeho posláním bylo na společných debatách a přednáškách vyjasňovat úkoly národního umění, přispívat k jeho rozvoji a k informovanosti umělců a zprostředkovat styk veřejnosti s novou tvorbou. V 60. letech – a potom ještě občas později – byla Umělecká beseda vskutku vlivnou a prospěšnou kulturní institucí.

Největší ohlas měla Hálkova vlastní tvorba, protože dobře odpovídala náladám a citům doby, jejím mladým myšlenkám i jejím dosud nejasným tužbám. S nebývalým úspěchem setkala se hned jeho první knížka milostné lyriky *Večerní písně* (1859). Láska opěvovaná v těchto jednoduchých melodických písničkách, oproštěná od náboženských a společenských předsudků, jistě tryskala z citové bezprostřednosti. Přesto však byly *Večerní písně* spíše než verši o skutečných subjektivních prožitcích básněmi o citově vroucí, něžné a důvěřivé lásce ideální, jež se může stát nejvyšším principem lidského života vůbec. Tato představa absolutní lásky, jež jako harmonizující síla navrácí lidskému životu rovnováhu, otvírá srdce a naplňuje je ušlechtilými vzněty, procházela pak celým Hálkovým dílem. Básník v ní nalezl pevný bod, který mu poskytoval pocit plnosti a jistoty, potěšení z krásy a z lidské blízkosti a zároveň uvolňoval jeho nejvlastnější tvůrčí pramen: důvěřivé opojení životem. Prolínání lásky s motivy probouzející se přírody bralo na sebe ve *Večerních písních* i dobově symbolický význam. Pro novou generaci, jež doufala, že se postavení českého národa přece jen změní, jako přichází po zimě jaro, znamenaly *Večerní písně* také předzvěst tohoto očekávaného процitnutí národa. Byly čteny s důvěrou, že píseň básníkova „ve smrt život vlivá“. Působily schopností všechno kolem okrášlit citovým kouzlem, jež dává vyznít jako oslavě života, krásy a lásky, a mladí lidé vyznávali si jejich pomocí své city.

Vlivnost Hálkova postavení posilovalo, že byl žurnalistou. Psal pilně do *Národních listů* kritiky divadelní a literární, fejetony časové a cestopisné,

politické i kulturní, staral se o vkus čtenářů a v duchu svého přesvědčení zastával názor, že lze dospět ke spravedlivé společnosti především zvyšováním mravní hodnoty individua. Zaujatá účast na veřejném a kulturním dění národním promítala se i v Hálkově tvorbě, zejména v dramatech a ve velkých básních epických. V jeho historických tragédiích, psaných pod vlivem Schillerovým, neměly hlavní význam ani postavy (povahy byly pouze všeobecně načrtnuty a aktualizovány), ani děj (byl sice napínavý a spletitý, ale libovolně osnovaný). A přece vyvolávala Hálkova dramata aspoň na chvíli potlesk, protože v jejich historických kulisách a kostýmech byly pateticky rozeznívány myšlenky o svobodě a o spravedlivých právech každého člověka a každého národa. Romantičtí hrdinové přinášeli tak na scénu zejména časové ovzduší; jakmile pominulo porozumění publika pro dobové souvislosti, ztratili podstatu své přitažlivosti. Na Hálkovy hry, jako byl *Záviš z Falkenštejna* (prem. 1860), *Král Vukašin* (jeho premiérou bylo 1862 otevíráno Prozatímní divadlo) nebo *Sergius Catilina* (prem. 1863), se brzy zapomnělo, stejně jako na jeho lyrickoepické básně, jako byl *Goar* (1864), *Černý prapor* (1867), *Dědicové Bílé hory* (1869).

Uměleckou životnost zato neztratily Hálkovy obrázky ze života vesnice, ať už byly psány prózou nebo veršem, a jeho lyrika přírodní. Prozaik, když chtěl ovlivnit kladné rysy národního charakteru, mohl navazovat na B. Němcovou. V souhlase s plánem májovců poznávat a věrně líčit život je ovšem u Hála patrný větší zřetel ke konkrétnímu zobrazování prostředí a sociálních poměrů na českém venkově (rozpad patriarchální vesnice, sedlák a chalupník, výminek, generační spory). Protože však bylo stále podstatným autorovým záměrem posilovat kladné lidské vlastnosti, zůstává pořád v základech jeho prózy napětí mezi idealizovanou představou přirozeného života a mezi věrohodným obrazem skutečnosti. Hálek se soustřeďoval na takové příběhy a postavy, jež by působily prostřednictvím ušlechtilých vlastností srdce. Dělal to obvykle srovnáváním skutečnosti s ideálem a náznakem, jak hrdina jednající podle hlasu svého nitra naráží na bezcitnost, předsudky nebo nepřátelství ve svém okolí. Nejznámější z jeho počátečních povídek je *Muzikantská Liduška* (1861), vyprávějící o nešťastné lásce a o jejím tragickém konci, z pozdějších próz, jež si více všímaly širšího sociálního rámce, *Pod dutým stromem* (č. 1872), *Na statku a v chaloupce* (č. 1871) nebo *Na vejminku* (č. 1873). Konečně z próz zaměřených spíše k psychologicky odstíněné charakteristice prostých lidí (Hálek je označoval „křídové kresby“) vynikají *Poldík rumař* (č. 1873) a „*Študent*“ *Kvoch* (č. 1874). Souběžně s povídkami psal Hálek také menší veršovanou epiku. V baladách, romancích a pohádkách kreslil charakteristické postavy, s humorem nebo s tragikou líčil všední a zajímavé scény a poetizoval vzpomínky; některé jeho figury se staly velmi populární, např. chvástavý vojenský vysloužilce *Frajtr Kalina*. Sbírkou těchto básní vydaná později jako *Pohádky z naší vesnice* (1874) nabízela pestrý, laskavý i posmutnělý obraz českého venkova, pravdivější, než tomu bylo doposud v české poezii.

Předobraz mládí, radosti a harmonického řádu, po němž trvale toužil, poskytovala Hálkovi kromě vesnice a lásky ještě příroda; měl k ní vždycky blízko svým srdcem i rousseauovsky pojímaným životním ideálem. Z tohoto podnětu vyrostla trojdílná sbírka *V přírodě* (1872, 1874), obsahující drobné lyrické písně inspirované vzpomínkou, vděčností a smyslovým okouzlením. Příroda darovala básníkovi klid a odpočinek, osvěžovala jeho smysly a obraznost. Ale pocit osobní úlevy souzněl opět s širšími záměry. Hálek chtěl čtenáře dojmout velkolepostí přírodního řádu, chtěl oslavovat věčně se obnovující energii přírody a dávat příklady platné pro uspořádání lidských poměrů. Proto promítal do obrazu přírody v početných reflexivních a časových glosách své pojmy o životě, a tím dostávala sbírka rovněž aktuální platnost. Osobitým přínosem Hálkovy přírodní poezie byly však verše, jež dokázaly zachytit kmitavými, barevnými a jasnými lyrickými obrazy okamžitý dojem. Nejběžnější motivy (zrající pole nebo jarní mez, sluncem osvětlená krajina nebo rosná stráž) stávaly se podnětem ke svěžím improvizacím, jež byly manifestací života, pohybu, radosti a souladu.

Nadějný rozběh Hálkovy tvorby byl přetržen náhlou smrtí. Nejenže se nenávratně uzavřel čas družiny májové, ale citelně byla dotčena celá česká kultura. Neboť Hálek odešel ve chvíli, kdy z národního života uprostřed 70. let valem mizela v příboji nelitostných vnitřních politických bojů „ideálnost“, právě jím jakoby ztělesňovaná.

Václav Hanka

/ 1791 - 1861 /

Obrozenský spisovatel, vydavatel staročeských památek.

Byl propagátorem lidové poezie a básníkem prvních ohlasových skladeb. Proslul jako objevitel Rukopisu královédvorského, a jak se později ukázalo, podstatně se podílel na vytvoření tohoto padělku i jiných rukopisných podvrhů.

Narodil se 10. 6. 1791 v Hoříněvsi, studoval gymnázium v Hradci Králové, filozofii v Praze, práva rok ve Vídni a v Praze. Pozadím celé jeho pozdější kariéry byla proslulost, kterou si získal jako objevitel domněle staročeské památky, Rukopisu královédvorského: od r. 1821 až do smrti (12. 1. 1861 v Praze) byl správcem knihovny Národního muzea, dopisoval si s mnoha slavistickými učiteli, od roku 1848 přednášel na univerzitě ruštinu a staroslověnštinu, dostal četná vědecká uznání, řády a tituly, zvláště z oficiálních kruhů carského Ruska, kam se nejvíc obracela jeho malicherná touha po slávě i jeho kulturní zákulisní pletichy.

Odborné vědomosti si získal především soukromým studiem u J. Dob-